

„...ott otthon vagyok”

BETHLEN GÁBOR FÖLDJÉN

Ha Móricz Zsigmond Erdélye kerül szóba, mindenki a trilógiára gondol. Pedig hát e hatalmas regényvállalkozás csupán egy része a háromnál jóval több tagból álló kísérletnek, konstrukciónak, amely Móricz Zsigmond életművében (s nem kizárólag a szépiróiban) a *Tündéerkert*nél is mélyebben gyökerezik. Jóval azelőtt, hogy „lelki látóhatárán” felderengett volna „Bethlen Gábor mindenképpen vezérnek teremtett alakja” (egy 1913-as Móricz-levélből való az idézet), még *A bécsi bútor* évében, 1900-ban jegyzi le a gyermekkorából magával hozott s későbbi interjúkban is felbukkanó legendát: „*Móricz család* (nagyváradi és sepsiszentgyörgyi) Törzse nagyváradi Móritz István ki 1610-ben kapta a nemességet, két fia volt, egyik Mihály Háromszéken Sztgyörgyben telepedett le, és innen írja előnevét, a másik fia *István* Szatmár megyébe költözött, de ivadéka származását is ismerjük”. (Móricz Miklós közli fakszimilében, bátyja kézírásával, *Móricz Zsigmond indulása* című könyvében a szöveget s az állítólagos nemesi címer rajzát.) Az őskeresésnek ettől a mozzanattól élete utolsó, a *Kelet Népe* jegyében zajló szakaszáig Móricz erdélyi kapcsolatainak nagy sora van; ha nem is a teljes kép, de sok minden feltárult előttem az utóbbi hónapokban, a kortársi emlékezősekből válogató kötet szerkesztése, jegyzetelése közben.

Ami mindjárt feltűnt: egy új válogatás ötletét felvillantó emlékkönyv, a Darvas József szerkesztette, 1945-ös kiadású *Móricz Zsigmond ébresztése szerzőinek* egyharmada erdélyi. Ez a tény annál érdekesebb, ha összevetjük az Illyés Gyula gondozásában (1941-ben) kiadott Babits-emlékkönyvvel; az utóbbi ugyanis jóval átfogóbb, mind a szerzőket, mind a műfajt tekintve szintetikus jellege ellenére, kevesebb pályatársat, tanítványt szólaltatott meg a Királyhágó túlsó oldaláról (Tamási Áron, Szentimrei, Jékely, Benedek Marcell nevével találkozunk az albumméretű vaskos kötetben). „*A Kelet Népe* köré tömörült fiatal falukutató irodalom képviselői” között viszont — a fülszövegből idéztünk — Darvas, Erdei Ferenc, Gulyás Pál, Illyés Gyula, Jócsik Lajos, Juhász Géza, Kovács Imre, Németh László, Szabó Pál, Vass László és Veres Péter (s a Móricz-bibliográfiát és repertóriumot közlő Pintér József) mellett ott találjuk Balogh Edgárt, Bözödi Györgyöt, Kovács Györgyöt, Nagy Istvánt, Szentimrei Jenőt és Tamási Áront. Nem a hűvös elemzés hangja az övék, a baráti, tanítványi szeretet és hála, a találkozások, a közös munka emléke elevenedik meg a bizony meglehetősen rossz minőségű papírra nyomott és ma már nehezen hozzáférhető Móricz-emlékkönyv lapjain. Ez a névsor (amelyből feltehetően katonai szolgálata miatt hiányzik például Asztalos István, a legközvetlenebb Móricz-tanítvány) a mai olvasót meglepő összetételével egyrészt az idők — és vele a hangsúlyok, megítéltetések — változását jelzi, másrészt figyelmeztet arra a mindmáig kellőképpen nem elemzett hatásra, szerepre, amelyet a móriczi életmű az erdélyi, a romániai magyar irodalom alakulásában játszott.

Ady, Szabó Dezső, Móricz Zsigmond: az ő műveik nyoma, magatartásuk kisugárzása lemérhető a kor erdélyi magyar irodalmán, kultuszuk közvetlenül is fellelhető

az irodalmi sajtóban. Az *Erdélyi Fiatalok* 1939. 3—4. számának vezércikkírója jellemzően sarkítva fogalmaz (visszaható érvénnyel is): „A sorslátó Ady és a jövőmutató Szabó Dezső: az új magyar életszemlélet kialakítóinak jubileumai után ez az év elhozta a Móricz 60. születésnapját is. Mintha e jubileumok alkalmi az új magyar szellem szintézisére, összefoglalására akarnák figyelmeztetni a magyarságot. A nagy triász harmadik tagja azonban más jelentőségű, mint Ady és Szabó Dezső. Bennük a magyar sorskérdések egyetemes látással nyilatkoztak meg, pesszimista (Ady) vagy útmutató módon (Szabó Dezső). A modern magyar szellemi élet levegőjét haláláig Ady, azóta Szabó Dezső adta meg, az előbbi negatív, az utóbbi pozitív kiformálva az új magyar gondolkodás alapvonalait. Móricz nem ilyen értelemben alakította az új magyar lelkeséget. Ő inkább Bartókkal és Kodállyal képezhet triászt. Amint ők a zenében, úgy Móricz az irodalomban a magyar néplelek mélységeit ábrázolta ki.” És legalább ennyire érdekes, jellemző — a „túlso oldalról” — Nagy Istvánt idézni (a *Móricz Zsigmond ébresztése* kötetben közreadott emlékezés alapján). Szembenéz a korábbi elfogultságokkal, a szűk mozgalmi szempontokkal, saját tévedésével, és szidja a kritikuskokat, akik nem segítenek a Móricz-művek megmagyarozásában, megértésében: „Ezért eshetett meg velem és a hozzám hasonló százezrekekkel, akik sorsuknál fogva és feltörekvő igyekeztükben mindig a legfontosabb mondanivalót keresik, hogy Móricz Zsigmond oly sokáig rejtve maradt előttünk, s nehezen legyűrhető gyanakvással közeledünk hozzá.” Főképpen történelmi regényeihez kapcsolódva, meggyőződéssel helyesbíti régebbi álláspontját: „Azok, akik valóban az itt élő népek feltörekvését igazoló hagyományok alapján akarják felépíteni a holnap Magyarországot, a Móricz irodalmában kifejezésre jutó egyetemes nemzetpolitikai meglátásokat nem nélkülözhetik.” S végül így értelmezi Nagy István a Móricz Zsigmond építkezését: „Én is, munkástársaim is, mikor lekicsinyeltük Móricz jelentőségét, önmagunkat kicsinyeltük le. Ma már tudjuk, hogy Móricz a ténlen politikálás haszontalansága ellen sürgette az építkezést, mert a cselekvés a legcélravezetőbb politika.”

De nem csak az ünneplés, az utólagos elismerés és hála bizonyítékait szólaltathatjuk meg, hanem az elvi kiállítás, a harcvállalás dokumentumait is. Az irodalmi közvélemény jószerivel csupán a prágai és pozsonyi magyar diákok közt tett 1930-as látogatás, a *Találkozom egy csodálatos magyar ifjúsággal* című nyilatkozat következményeit, a „sarlósok” mozgalma és *A boldog ember* közötti összefüggéseket tartja számon. Pedig van erdélyi folytatás is: a felzúduló konzervatívok, reakciók vádjaira Kolozsvárról is érkezik válasz, hetvennégy erdélyi magyar főiskolai hallgató, a Jancsó-testvérek, Béla és Elemér, valamint társaik aláírásukkal fejezik ki szolidaritásukat Móricz Zsigmonddal. „Ha lehet valami egyáltalán több a művészetnél — írják 1931 tavaszán, az íróhoz címzett nyílt levelükben —, akkor a Móricz Zsigmond művészete több annál számunkra: szabadságot, bátorságot, tisztánlátást és megtisztulni akarást jelent az nekünk”; és mindjárt jön a válasz, a visszaigazolás: „Kedves Barátaim, fogadjátok szívből jövő hálás köszönetemet, hogy bizonyosságot tettetek a fellelegző magyar kultúra mellett. Addig is, míg személyesen találkozhatunk szeretettel ölel Benneteket egyről-egyre barátotok: Móricz Zsigmond.” E levélváltás az *Erdélyi Fiatalok* 1931. 5—6. számában jelent meg nyomtatásban, ugyanabban a számban, amely hírül adja, hogy az Erdélyi Fiatalok Irodalmi Szemináriumuma keretében, 1931 elején a szociográfus Venczel József tartott előadást Móriczról.

Móricz Zsigmond „honosítása” egyébként két évtizeddel korábban kezdődik. Több ízben is megjelent — először az *Erdélyi Helikon* 1939-es évfolyamában — Kós Károly hangulatos emlékezése, a *Találkozásaim Móricz Zsigával*, melyben a Budapestre került ifjú építész és a pályája elején álló író megismerkedésére, a kalotaszegi látogatásra, leányfalui és budapesti együttlétekre emlékezik. Kiesett viszont az emlékezetből az a föltétlenül figyelemreméltó Kós-szöveg, amely 1912. február 25-én a *Kalotaszegben*, Kós Károly néhány számot megért lapjában, a *Márkus* című Móricz-novella újraközlését bevezette. Érdemes idemácsolnunk, még ha itt-ott módosított is e korai értékelésen a mai irodalomtörténeti tudat:

Írni, jól írni ma nagyon sokan tudnak, magyarul írni már sokkal kevesebben, de magyar dolgot magyarul írni (prózában, mert versben Ady Endre tud csak) csak két ember tud igazán, sőt tökéletesen: Gárdonyi Géza és — Móricz Zsigmond.

Gárdonyi Géza klasszikusabb talán, Móricz Zsigmond a miénkebb talán. Nem tudom miért, de így érzem! Nem minden írásánál, igaz; mert vannak írásai, melyekre haragszom; bár sokan azt mondják, hogy éppen azok az igaziak. De vannak dolgai, hogy az ember velük — álmodik.

De hát ki ez a Móricz Zsigmond?

Író, nagy író, magyar író, modern író!

Nem, nem! Én ösmerem, nem az! Egy kised, szőke ember. Hosszú hajú, apró szemű, lógó bajuszú, csendes, mosolygó ember. Hatalmas homloka van és hallgatni szeret.

Sokáig semmit sem tudtunk róla és egyszerre itt volt. Megírta a „Hét krajcár”-t és akkor egyszerre felibénk került, olyan magasra fejtünk fölé, hogy szédülve kellett felnéznünk rá. De ő akkor is csak mosolygott és mintha huncyorított volna szemével hozzá, hogy: „Nana, kivágtuk ügyé; de ilyenek vagyunk mi ott mind a néma Szatmárban, ahol még fiatal a Tisza is. Itt belevágunk, egyenesen a közepébe és nem félünk senkitől és semmitől, mint ahogyan apáink is Esze Tamás idejében nem ijedtek meg a császártól se.”

Így ám! Ez a fajta Móricz Zsigmond, aki sokat-sokat hallgat, de egyszer csak közibe vág. És csak mosolyog akkor is: mert mi ez neki, hiszen ő onnan jött, ahol mindig harcokat és harcosokat termelt a véres, mert protestáló és protestáló, mert magyar föld.

Onnan jött Móricz Zsigmond, de nem egyedül. Elhozta magával azt az egész, külön magyar világot, ami ott él ma is Hajdú-szélén, Szabolcsban, Bihar-szélén, Beregben, Szatmárban, Ugocsa-szélén, Szilágyban. Eljöttek vele mind eldugott falvaikból, rongyos kúriáikból a bocskoros nemesek, cserepes házaikból azok a csizmás parasztok, akik mindig harcoltak, csak azért sokszor, mert örömük volt a harc. Akik kálvinisták és kurucok, nagy szívűek és összeférhetetlenek és — szegények voltak, de mindig gőgösek és egészségesek, szíjasok és legyőzhetetlenek és ma is ilyenek.

(A következő bekezdésben Kós megmagyarázza, hogy miért választotta Móricztól éppen a Márkus című novellát.)

A szatmári, tiszaháti — tehát mindenképpen a történelmi Erdélyen kívüli — író „honosításának” ugyancsak jelentős, az utókor emlékezetéből azonban szintén kiesett eseménye volt Makkai Sándor 1922-ből való, a *Tündérváros* megjelenéséhez s a nagyenyedi Bethlen Kollégium háromszáz éves évfordulójához kapcsolódó esszéje, a *Bethlen Gábor öröksége* (megtalálható a Szépmíves Céh kiadásában 1932-ben napvilágot látott, *Erdélyi szemmel* című Makkai-kötetben). Makkai Sándor nem kritikát, nem is szabályos méltatást ír, bár mint jelzi, „a maga helyén érdemes volna beszélni róla, hogy próbálja meg és hogyan sikerül az írónak, aki nem erdélyi ember, Erdély lelkét megérteni, és megragadva, művészi ábrázolatba örökíteni, espedig egy rendkívül kuszált és eseményektől túlzsfolt, nem is minden részletében pontosan ismert korszak tükörképében. De nem itt van ennek a helye. Csak két hatalmas, eleven léttel teljes és mégis szinte szimbolikus jelentőségű főalakjára akarom most ráirányítani a figyelmet. Az egyik lángoló, féktelenül vad, mindent bírni és uralni akaró s a saját emésztő tüzében hamuba fúló ifjú: Báthori Gábor, Erdély fejedelme. Gyönyörű és retentő, nagykaratú és tehetetlen ember. A másik a higgadt, türelmességében és megfontoltságában szinte öreges (noha még szintén fiatal), magát engedelmes önuralommal szolgálatra adó, látszatra hideg, sötét; de valójában állandó, csendes belső tűzből egy ország dermedt és rémült szívét felmelegíteni kész és képes székely főkapitány: Bethlen Gábor. Ez a két ember tartja a kezében Erdély sorsát, jövőjét azokban a szörnyű időkben.” Makkai a Móricz-regényben felfedezett Báthori—Bethlen szembeállítását egyenesen a maga transzilvanista programjának a

kifejtésére használja fel; Báthori Gábor „zsarnoka és prédáló farkasa volt Erdélynek, mert nem látta s nem szerette a *lelket*, amely Erdély völgyeiben él; csak magát látta és szerette és vesztette el Erdélyben. Igen megrázó bizonyossága ez az alak annak, hogy az Erdély szívéből *idegen* lélek hogy teszi tönkre Erdélyt is, magát is. Mert Erdélynek *külön lelke* van.” Bármennyire idealistának tűnjék ez a fogalmazás, Makkai esszéje nem nélkülözi a realizmust: a Bethlen Gábor örökségét akarja ébresztetni, a jelen és jövő szolgálatába állítani mint eszközt az ifjúág nevelésében, a sajátos hagyományokat őrző oktatásában; és ezzel az örökséggel összehangzóan tűzi ki célul „az *erdélyi magyar irodalom* öntudatos kifejlesztését”-t. Az esszéíró abban a tudatban hangsúlyozza e sajátosságokat, hogy az erdélyi magyarság új történelmi helyzetében „elérkezett oda, hogy mint nemzeti kisebbség — új hazájának törvényei között — a maga önálló lelki, szellemi és kulturális örökségét, amelyet újra és meggyőződéssel nevezek a Bethlen Gábor örökségének, megint átvegye, és éljen belőle magához méltó életet.” Makkai azonban a maga transzvilvanizmusával nem az elkülönülést, a bezárkózást hirdeti; ellenkezőleg. „Az a kultúra, amelyet Bethlen Gábor inaurálta Erdélyben, magában hordozta az erdélyi nemzetiségek lelki, szellemi kapcsolódásának nagyszerű gondolatát éppúgy, mint a magyarországi magyarsággal való lelki egység biztosítását, de mindenikkel úgy akart kezét fogni, mint önálló fél, mint *erdélyi* magyar lélek és kultúra. Az idők rettentően megváltoztak, de ez az eszmény ma parancsolóbb és egyetlenebb a mi számunkra, mint valaha.” A regényhőssé vált fejedelemben Makkai példát, szimbólumot lát, s a történelmi tanulságot vérbeli esszéíróként továbbgondolja: „Egy nép, amely meg tud szervezkedni a reá váró terhek hordozására, el tudja viselni a helyesen megosztott és szívből vállalt terheket. De az a nép, amelyik még arra is éretlen vagy kemény szívé, hogy ön-maga legigazabb érdekéért áldozni kész legyen s hagyja, hogy egy töredéke eléjjen és összeroppanjon a teher alatt, a nagy többség pedig csendes asszisztenciával nézze ezt, a maga kicsiny érdekecskéin túl nem látva, álmos kérdézzel baktasson a vágóhíd felé: az a nép élvén megholt.”

De most már közvetlenebbül a Móricz-életrajzból és műből is idézhetünk példákat. Sokéves szünet után, 1926 decemberében határozta el magát Móricz Zsigmond, hogy ismét Erdélybe jön, felolvasó körútra, egyúttal pedig anyagot gyűjt a trilógia folytatásához. E látogatásnak egyetlen írói életműn messze túlmutató jelentősége volt akkor, s ennek megfelelő fogadtatásról tesznek bizonyosságot a korabeli lapok beszámolóí, kommentárjai. Fontos mozzanat, hogy Móricz kereste a kapcsolatot a román értelmiséggel is (a publicista Corneliu Codarcea, mint az események egyik főszereplője többször is megírta ezeket az emlékeit), sőt — Balogh Edgár elbeszélése szerint, aki magától Móricztól hallotta ezt — a jelentős román regényíróval, Liviu Rebreanuval is találkozott 1926-os kolozsvári látogatásakor. Hogy ez az utazás mit jelentett Móricz Zsigmond számára, azt a *Nyugat* 1927. január 16-i számában megjelent, *A gyermek hazamegy* című verse sejteti meg; alcíme: „Érzések Erdély kapujában”. Az első szakasz egyértelműen az ellágyulásé, a nosztalgiáé („A gyermek az ősi házba / öreg szülői kedves köribe / ... / siet, jön, vágyik, / az ősi lelkek édes otthonába.”) Történelmi képek és mai érzések váltogatják egymást tizenöt szabálytalan szakaszon át, a vezérmotívum azonban a „kődök” elosztatása, az útnyitás „az élet szekeré”-nek, a Munkának:

Óh, szűnjön meg a magába maradt
árva lelkek félelme s bánata,
s csattanjon ki az Akaraterő,
s ezernyi ezer életcsírát
istápoljon fel a Tavasz napjaira!

Mert nem a sírás s nem a könnytörlés,
hanem a termő élet
az emberé.

A költemény, akárcsak Móricz verses lírájának nagyobbik része, nyilván nem tartozik az életmű legjavához, ám pontosan vázolja fel azt az érzelmi háttérrel, amely a prózaíró és az irodalomszervező Móricz munkásságának egy igen jelentős hányadát magyarázza.

Amikor például Babitscsal együtt a *Nyugatot* szerkesztette, 1930-ban ő kért Szentimrei Jenőtől egy összefoglaló tanulmányt *Erdély tízéves magyar irodalmáról*; Móricz Zsigmondnak is köszönhető tehát, hogy e történelmi realizmustól áthatott sorok az Erdélyről friss, valódi ismeretekkel nemigen rendelkező magyarországi olvasó elé kerülhettek: „Itt [Erdélyben] nem egysíkú, egysorsú és egymúltú magyarok tömegei élnek. S nem is csak mind magyarok. E kicsiny üstben, a történelem lángjain, különféle népek sorsa fortyog a gazdasági viszonyok közös levében. S akárhonnán jöjjön a külső megerősítés: végeredményben mégis a kölcsönösség egymásrahatásai uralkodnak itt jelenen, múlton és jövőn. A lélek formáit ezek a kölcsönhatások alakítják, edzik, kalapálják ki.” (Móricz Zsigmond és Szentimrei barátsága mindvégig meleg maradt, amit egy 1942-es, Csibének címzett Móricz-levél is tanúsít: Szentimreit itt a legjobb barátjának nevezi, s „benne megbízhatós” biztatással ajánlja a Kolozsvárt tartózkodó, a *Kelet Népet* népszerűsítő Móricz Erzsike figyelmébe.)

Sem a Makkai esszéje, sem Szentimrei tanulmánya nem maradt visszhangtalan. 1931-ben maga Móricz ír Makkai *Magunk revíziója* című kötetéről, s a *Nyugatban* közölt, már terjedelmével kitüntetett méltatás az „életrevaló gondolatokat” köszönti. Bethlen Gáborban is a reálpolitikus érdekelte, s ezt kereste, vélte felismerni a különböző nagyságrendű utódokban, az „okosabb, politikusabb, szervezettebb” erdélyiekben — ahogy erről nem egy levele ugyancsak tanúskodik. Szüntelenül foglalkoztatta őt az a sok „politikai iskola”, amelyet „Erdély népe századok óta végezhetett”. Jellemző „apróság”, hogy a *Magvető* antológiába, amelyet a magyar irodalom „élő könyvé”-nek szánt, fölvevett néhány levélrészletet Bethlen Gábertól, és idézett Szalárdi János történelmi munkájából is, mégpedig a békére törekvő, az építő fejedelem alakját elevenítve fel újólag. („Bethlen Gábor fejedelem azért azonnal az ország megcsendesítésére, békességre, törvénynek helybenállatására, végházainak, várainak építetésekre fordítá elméjét, és mind moldvai, havasalföldi vajdákkal, lengyelekkel jó szomszedságot, barátságot szerezvén, s az országot a sok kóborlóktól, nyúzó fosztoktól megtisztítván...”)

A *Kelet Népet* szerkesztő Móricz Zsigmond számára, mint ahogy ezt már többen megírták, különösen fontos volt az erdélyi munkatársak és velük az erdélyi problémák bekapcsolása — például „az erdélyi népek összeházasodásának” a feltérképezése. És meg is találta ezeket a munkatársakat, egyrészt a régi barátokban, ismerősökben, másrészt a fiatalokban, akiknek egy része — a *Korunk* 1940. őszi betiltása következtében — fórum nélkül maradt. A Balogh Edgárhoz írt Móricz-levelek a szerkesztő s az egész népben gondolkodó közéleti ember gondoljaiból nagyon sokat feltárnak. Móricz Zsigmond és a „népiek” megítélése szempontjából azonban különösen érdekes, mondhatni perdöntő (hányszor figyelmen kívül hagyott!) dokumentum a már említett Nagy István-émlékezés. A „népiekkel” ellentmondásos viszonyban álló munkásíró föleleveníti, hogyan is fogadták a *Kelet Népe*ben meghirdetett Móricz-jelszót a munkásszervezetekben: „Ne politizálj, hanem építkezz!” Nos, írja Nagy István, „Meg lehetett és meg kellett érteni, ha munkástársaim szemében Móricz Zsigmond olyan írónak tetszett, aki »egy tüzet fú a reakciókkal.«” (A *Korunk*-ban sajnos hangzottak el súlyosabb vádak is Móricz Zsigmondról, de hát ez korábbi történet; a kolozsvári marxista szellemű folyóirat Móricz-képéhez persze hozzátartoznak az érdemi méltatások is, sőt a beható elemzés valószínűleg ezeknek a túlsúlyát állapíthatná meg.) És akkor jött a meglepetés. Íme, Nagy István beszámolója róla: „Mindezek után reménytelennek tartottam, hogy a *Kelet Népe*ben írásom jelenjék meg. Pedig időközben már el is küldtem oda kísérletképpen egy cikket. Ugyanakkor elbeszélést küldtem a *Hídnak*, kis véleménycikket a *Magyar Nemzetnek* s novellát a *Nyugatnak*. De csak a *Népszavától* reméltem munkára biztató választ.

Csalódtam: a *Népszava* válaszra sem méltatott. De nem válaszolt a *Híd* sem, a *Nyugat* sem, a *Magyar Nemzet* sem. Az előzmények után érthető, ha a legkevésbé a *Kelet Népetől* reméltem választ, hiszen Móricz Zsigmond jelszavával ellentétben nagyon is politikai ízü cikket küldtem neki. Arról írtam: »ami kimaradt az erdélyi leltárból« a nagy számbavételnél, vagyis a mi demokratikus törekvéseinkről. Képzeltetni meglepetésemet, mikor Móricz választása éppen erre a cikkemre esett, és azt le is közölte, sőt biztatott, hogy csak írjak mindenről, ami szívünkön fekszik Erdélyben. Nemsokára azután novellát is közölt tőlem és még jónéhány cikket is.»

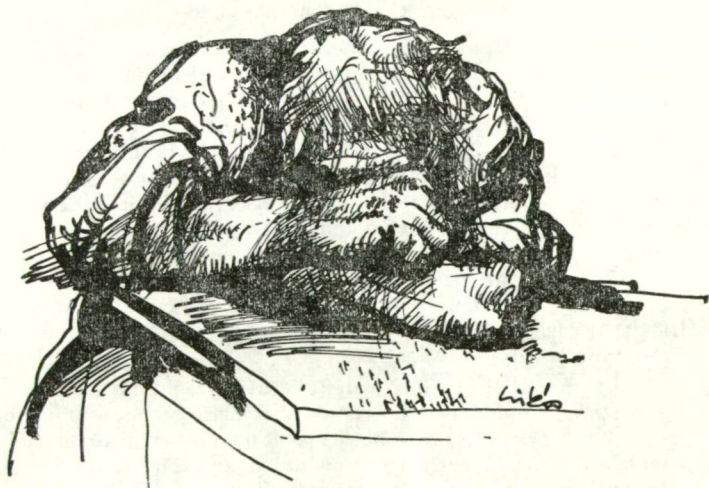
S ha már többnyire elfeledett, a szintézisbe még be nem épített dokumentumokat idézünk, ide kívánczok egy bekezdés Gaál Gábor leveléből, amelyben éppen Nagy Istvánt, kolozsvári felfedezettjét látja el óvó, intő tanácsokkal; az 1942. szeptember 12-én kelt levélben olvasható: „Móricz Zsigmond halála nagyon megilletett. A magyar irodalom még árvább lett. Micsoda gólyakelepelés volt, amíg élt. Mi lesz még csak ezután!”

Néhány nappal előbb jelent meg az egyik kolozsvári napilapban, az *Ellenzékben* a Jékely Zoltán írta nekrológ (*Móricz Zsigmond lehunyta a szemét*). Jékely költői vallomása — „táboron kívül”, vagyis nem a „népiek” oldaláról — Móricz Zsigmond nevével, nevében: siratás és programkeresés:

„Ma éjjel, álmomban, nagy dunai sziget közepében, elszáradt és gyökerestől kifordult tamariszkuszfát láttam s tudtam róla, hogy ez a Móricz Zsigmond-fa. Kapirgálni kezdtünk a homokos talajban s íme, diónyi, kerek és bozontos magot találtunk; el is ültettük a fa helyébe.

Hol van az a mag? Valahol csak van, minden bizonnyal.”

Hát hogyne lett volna otthon — itthon — Móricz Zsigmond ezeken a földrajzi és szellemi tájakon...

CSIKÓS ANDRÁS RAJZA